

Presja urbanizacyjna a konflikty o ziemię rolną z perspektywy rolników

*Dominika Milczarek-Andrzejewska, Adam Czarnecki, Agata Malak-Rawlikowska,
Adam Wąs, Grzegorz Rawa, Paweł Kobus & Łukasz Widła-Domaradzki*

UNIwersytet
Warszawski

UNIwersytet Warszawski
Wydział Nauk Ekonomicznych

Wprowadzenie

Fot. Jakub Orzechowski / Agencja Wyborcza.pl (2021).

Projekt NCN: *Wielofunkcyjność i wartość
ziemi rolniczej - racjonalność
wykorzystania a konflikty interesów*

„Konflikt dotyczący użytkowania ziemi
pojawia się, gdy interesariusze (strony
konfliktu) mają sprzeczne interesy
dotyczące określonych obszarów
użytkowania ziemi”

(von der Dunk i in. 2011, 149).

Przegląd literatury – perspektywa ekonomiczna

Rywalizacja o ziemię rolną może przybrać formę **konkurencji** lub **konfliktu**

GOSPODARKA
NARODOWA

ISSN: 0867-0005
eISSN: 2300-5238

4(304)2020, 5–31
DOI: 10.33119/GN/128217

The Polish Journal of Economics

gnpje.sgh.waw.pl

Dominika MILCZAREK-ANDRZEJSKA*

ID 0000-0002-9624-1591

Jerzy WILKIN**

ID 0000-0003-3906-6296

Renata MARKS-BIELSKA***

ID 0000-0001-7319-1918

Adam CZARNECKI****

ID 0000-0001-9357-553X

Anna BARTCZAK*****

ID 00-0001-5917-5989

Konflikty o ziemię rolną – perspektywa ekonomiczna¹

Streszczenie: Ziemi rolniej przypisuje się wiele funkcji – jest zasobem zarówno gospodarczym, jak i przyrodniczym, kulturowym oraz symbolicznym. Wielofunkcyjność ziemi rolniej może jednak rodzić konflikty dotyczące jej wykorzystania, a te z kolei znaczne skutki ekonomiczne. Ekonomści w swoich pracach nie podejmują jednak zazwyczaj tematu konfliktów. Celem pracy jest wypełnienie tej luki. W artykule przedstawiono koncepcje ekonomiczne, które mogą być wykorzystywane do badania konfliktów interesów związanych

* Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski, Polska; e-mail: milczarek@wne.uw.edu.pl

** Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk, Polska; e-mail: jwilkin@irwirpan.waw.pl

*** Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska; e-mail: renatam@uwm.edu.pl

**** Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk, Polska; e-mail: aczarnecki@irwirpan.waw.pl

***** Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski, Polska; e-mail: bartczak@wne.uw.edu.pl

¹ Badania zostały sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki (nr projektu 2018/29/B/HS4/01354).

Konkurencja

- rywalizacja instytucjonalnie uregulowana,
- jasno określone i egzekwowane prawa własności

niższe koszty transakcyjne →
efektywna alokacja

Konflikt

- rywalizacja instytucjonalnie nieuregulowana,
- niepełne / kwestionowane prawa własności

wyższe koszty transakcyjne →
marnotrawstwo zasobów

Konflikty ujawnione

- Cel: **identyfikacja zmieniającej się skali i struktury konfliktów** dotyczących użytkowania gruntów rolnych w Polsce (2004–2019),
- Baza orzeczeń sądów administracyjnych → **konflikty ujawnione i sformalizowane** (gdzie jedną ze stron jest administracja publiczna),
 - 1036 orzeczeń w 5 wybranych województwach
- Entropia Shannona — jako miara nieuporządkowania (zróżnicowania struktury).

Konflikty ujawnione (cd.)

- Rosnąca dynamika i zmieniająca się struktura konfliktów,
- Rola **polityk rolnych i środowiskowych** (UE, krajowych) we wzroście liczby konfliktów,
- Konflikty dotyczące użytkowania ziemi, często **postrzegane jako społecznie niepożądane**, nie zawsze są zjawiskiem negatywnym.

Konflikty nieujawnione: perspektywa rolników

- **Rolnictwo jest „wypychane”** przez funkcje nierolnicze szczególnie na obszarach podmiejskich (Beckers et al., 2020).
- **Ochrona ziemi rolnej** jest kluczowa dla utrzymania żywotności rolnictwa oraz ograniczania konfliktów na wsi (Steinhäüßer et al., 2015).
- **Oczekiwania rolników** wpływają na dynamikę użytkowania ziemi oraz pojawianie się konfliktów (Raška et al., 2023).
- **Niewiele pogłębionych badań dotyczących opinii rolników** na temat sąsiadów oraz powiązanych z tym sposobów użytkowania ziemi (Follmann et al., 2021) i uwzględniania interesów rolników w planowaniu przestrzennym (Wachter-Kaprfinger & Wytrzens, 2024).

Perspektywa rolników – cel badania

Nasze podejście: **Sąsiedztwo jako kluczowe pojęcie** w wyjaśnianiu postrzegania potencjalnych konfliktów dotyczących użytkowania ziemi (Jansen, 2020; Pawlak, 2018).

1. Rozpoznanie percepcji rolników wobec występowania różnych funkcji.

Jaki typ sąsiedztwa rolnicy uznają za najbardziej konfliktogenny (najgorszy)?

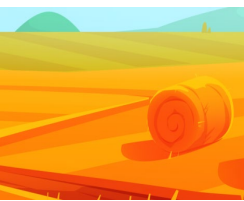
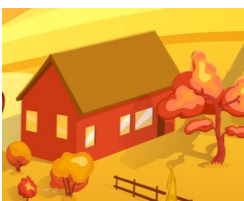
2. Ustalenie czy i jak percepcja rolników wobec (w ich przekonaniu) niepożądanych funkcji zależy od położenia gospodarstwa (typu gminy wg poziomu zurbanizowania), bliskości obszarów chronionych, wielkości gospodarstwa i rodzaju prowadzonej produkcji.

Jakie czynniki związane z charakterystyką gospodarstwa i jego położeniem wpływają na preferencje rolników?

Perspektywa rolników – metoda badania

- Eksperyment wyboru dyskretnego (ang. *Discrete Choice Experiment*) i modele regresji liniowej,
- Rolnicy wybierali „najlepsze” i „najgorsze” sąsiedztwo (10 kart),
- Zagadnienia m.in.: faktycznego sąsiedztwa, doświadczania konfliktów, *community attachment*, zdrowia, satysfakcji z życia, charakterystyki gospodarstwa i rolnika.

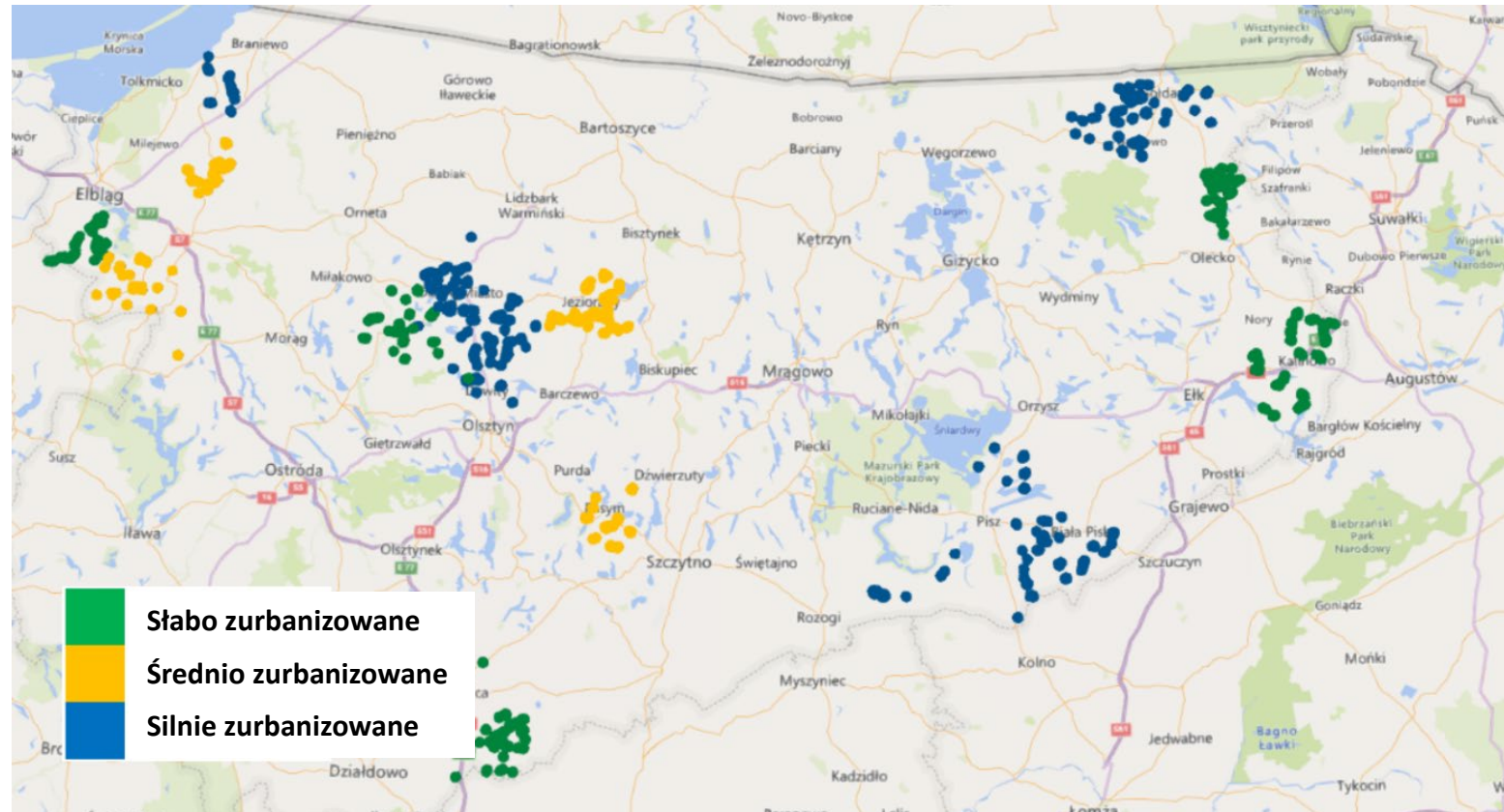
Przykład karty wyboru

9	Wariant 1	Wariant 2	Wariant 3
TYP	 Zabudowa mieszkaniowa	 Działalność gospodarcza	 Natura
INTENSYWNOŚĆ DZIAŁALNOŚCI	MAŁA (np. dom jednorodzinny)	DUŻA (np. zakład przetwórstwa rolno-spożywczego)	ŚREDNIA (np. obszar częściowo chroniony – park krajobrazowy)
LOKALIZACJA	 W pobliżu pól	 W pobliżu domu	 W pobliżu domu
REKOMPENSATA [zł/ha/rok]	 100	0	 100

Źródło: opracowanie własne.

Perspektywa rolników – dane

- Wywiady bezpośrednie (CAPI)
- Woj. warmińsko-mazurskie (2023)
 - Silnie rozwinięte funkcje: rolnicze, przyrodnicze, turystyczne,
 - Liczne duże gospodarstwa rolne,
 - Ponad 50% powierzchni objęte różnymi formami ochrony przyrody.
- 960 rolników z 14 gmin o różnym poziomie zurbanizowania
 - Dobór próby uwzględniał wielkość gospodarstw rolnych.

Źródło: opracowanie własne.

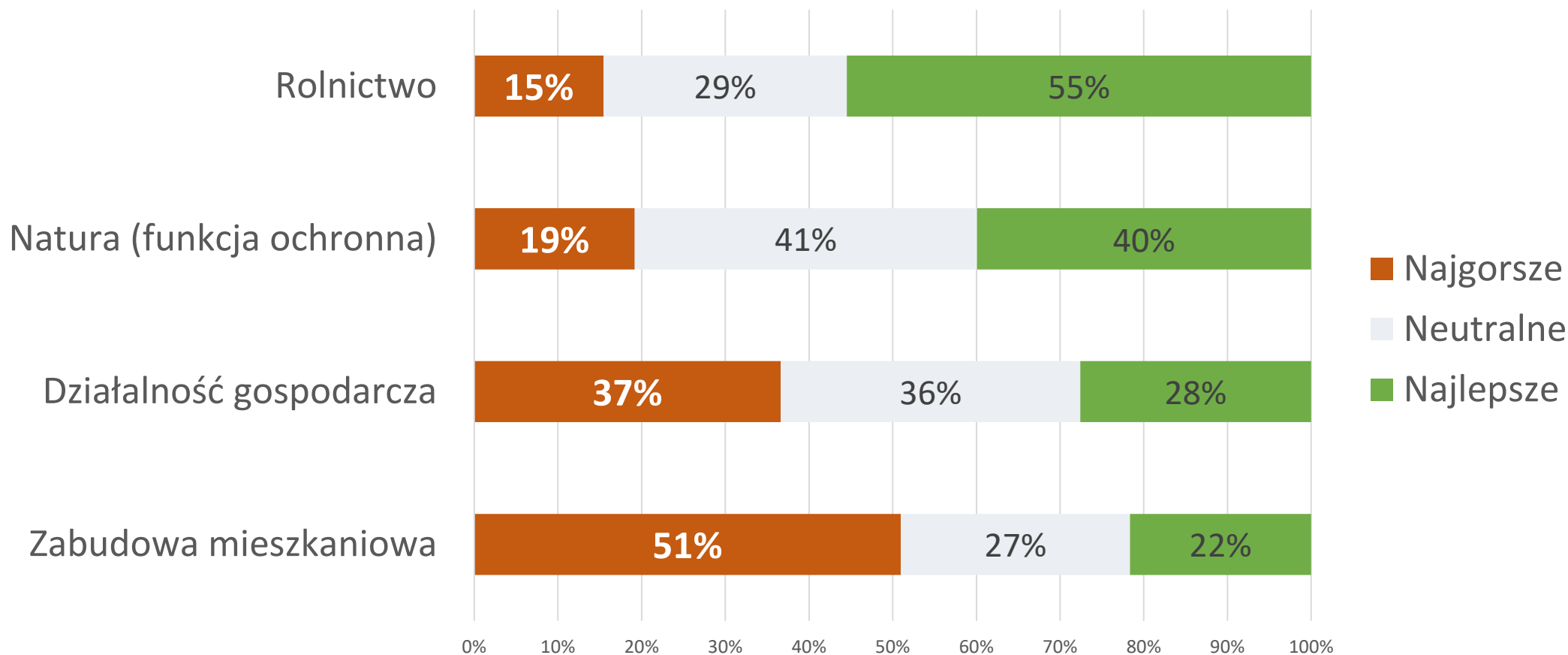
Perspektywa rolników – charakterystyka próby

	Grunt objęty ochroną przyrody (N=960)		Gospodarstwo rolne z hodowlą zwierząt (N=960)		Wielkość gospodarstwa rolnego (N=960)		
	<i>Tak</i>	<i>Nie</i>	<i>Tak</i>	<i>Nie</i>	<i>Małe</i> (<i>< 10 ha</i>)	<i>Średnie</i> (<i>10 - 50 ha</i>)	<i>Duże</i> (<i>> 50 ha</i>)
<i>Poziom zurbanizowania</i>							
Niski	22%	78%	18%	82%	38%	54%	8%
Średni	33%	67%	15%	85%	42%	46%	12%
Wysoki	18%	82%	46%	54%	18%	63%	19%
Razem	22%	78%	30%	70%	30%	58%	12%

Źródło: opracowanie własne.

Perspektywa rolników – wyniki (1)

*Preferencje rolników wobec typu sąsiedztwa: „najlepsze” i „najgorsze”
Udział odpowiedzi dotyczących preferowanych typów działalności*

Perspektywa rolników – wyniki (2)

Determinanty najgorszego sąsiedztwa

Charakterystyka sąsiedztwa / atrybuty	Współczynnik		Średnie efekty krańcowe (AME)
Typ: Funkcja gospodarcza (nierolnicza)	0,685	***	0,12
Typ: Funkcja mieszkaniowa	1,432	***	0,27
Typ: Natura (funkcja ochronna)	-0,183	**	-0,03
Intensywność / skala: duża	1,891	***	0,36
Intensywność / skala: średnia	0,646	***	0,10
Lokalizacja: w pobliżu pola	0,129	***	0,02
Płatność (100 PLN/ha/rok)	-0,001	***	-0,02

poziomy istotności **p<0,05; ***p<0,01

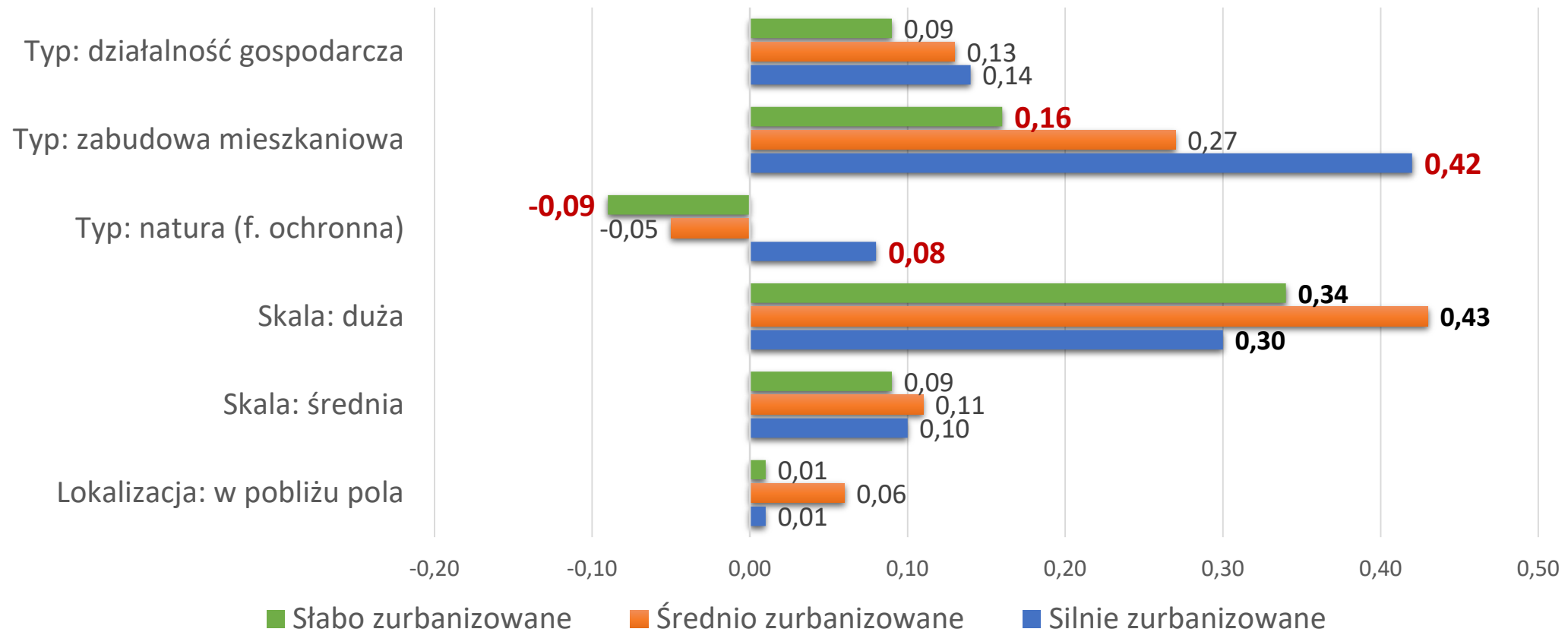
Poziom referencyjny: rolnik prowadzący działalność o małej skali, w pobliżu domu respondenta, brak płatności.

Źródło: opracowanie własne.

- Typ sąsiedztwa oraz skala działalności negatywnie wpływają na jego postrzeganie przez rolników.
- Najbardziej konfliktowe sąsiedztwo: funkcja mieszkaniowa
 - zwiększa prawdopodobieństwo wskazania takiego sąsiedztwa jako najgorszego o ok. 27 p.p.
- Obszary przyrodnicze zmniejszają to prawdopodobieństwo o ok. 3 p.p.
- Duża skala działalności → większe prawdopodobieństwo konfliktu
 - Działalność prowadzona na dużą skalę: prawdopodobieństwo większe o ok. 36 p.p.

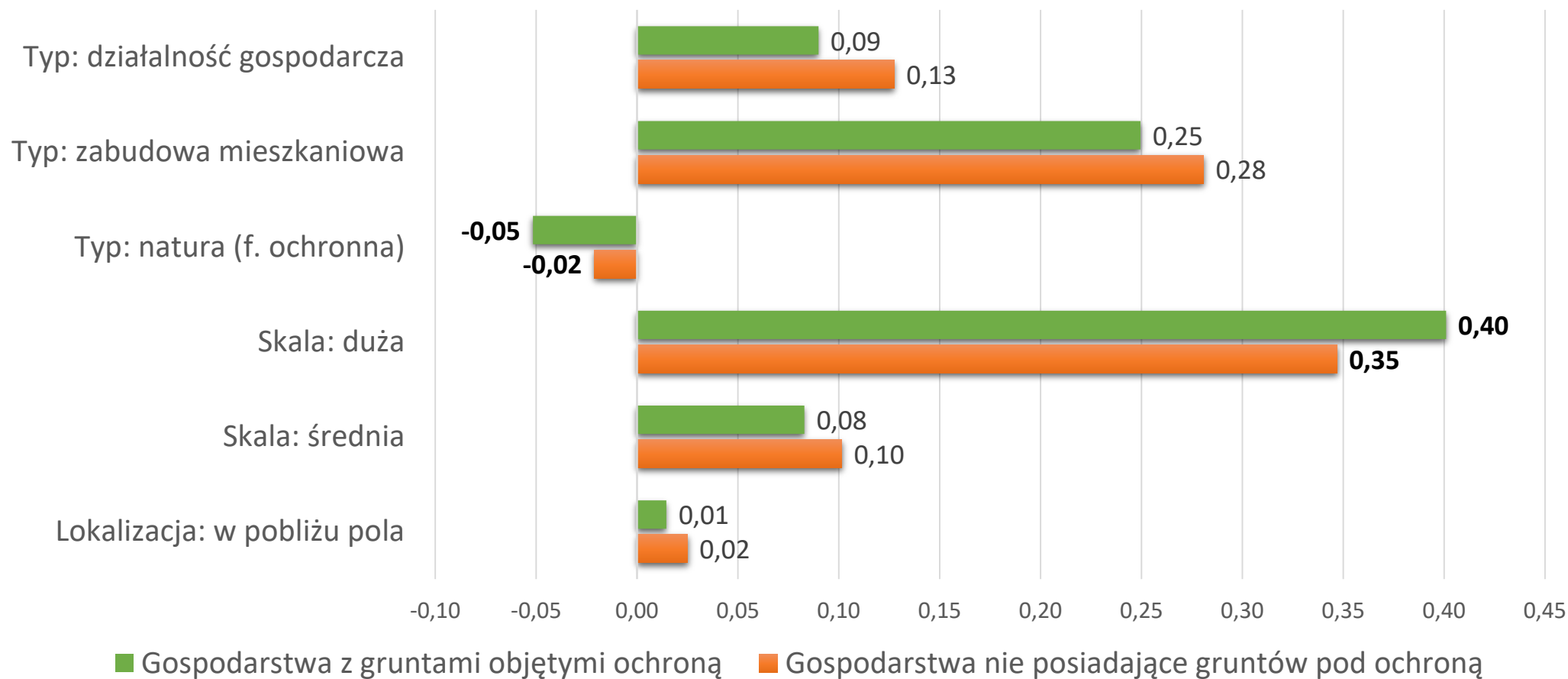
Perspektywa rolników – wyniki (3)

Średnie efekty krańcowe – najgorsze sąsiedztwo według poziomu zurbanizowania gmin

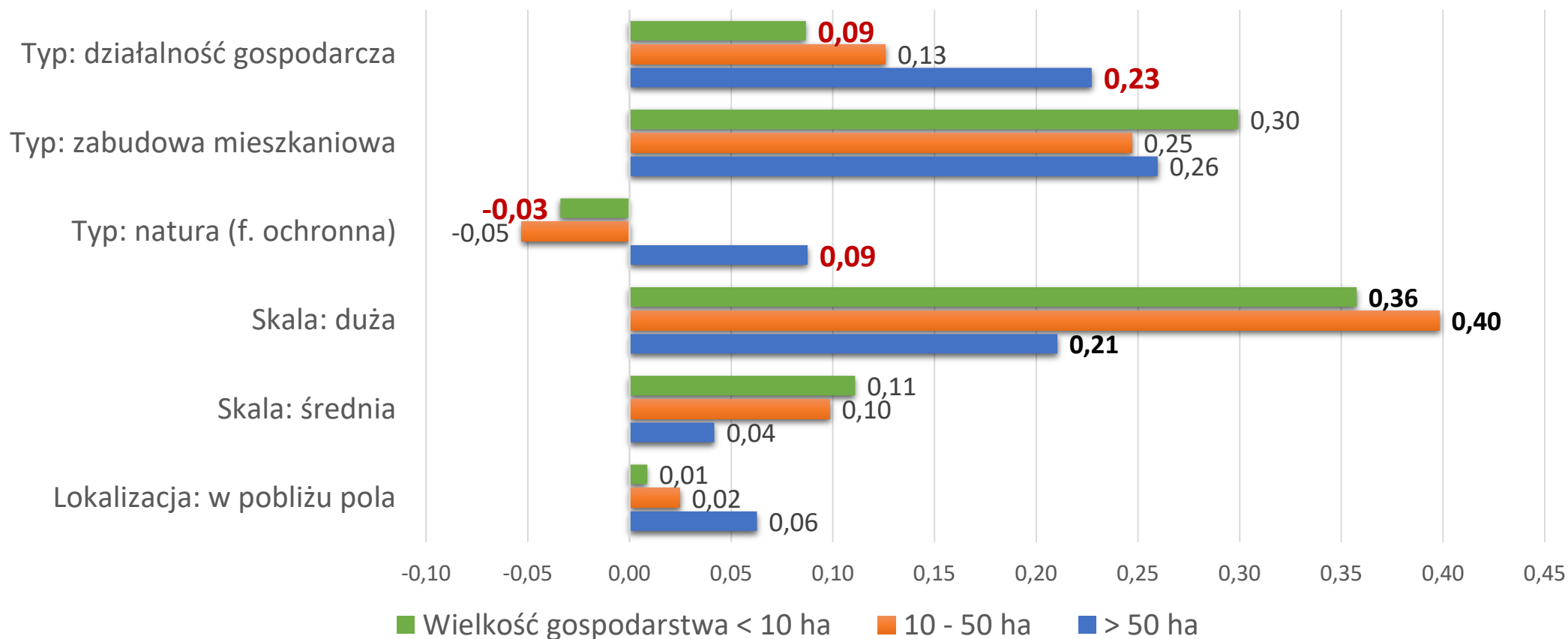
Perspektywa rolników – wyniki (4)

Średnie efekty krańcowe – najgorsze sąsiedztwo według (nie)objęcia gruntów gospodarstwa ochroną przyrody

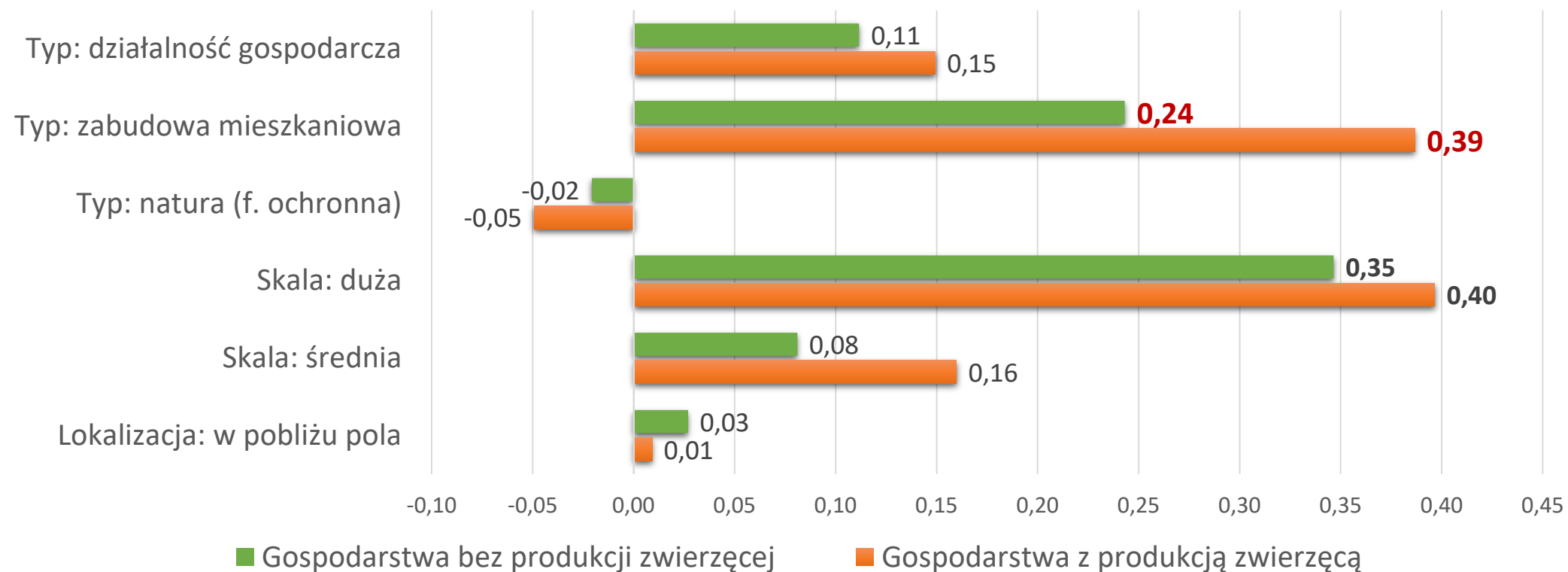
Perspektywa rolników – wyniki (5)

Średnie efekty krańcowe – najgorsze sąsiedztwo według wielkości gospodarstwa

Perspektywa rolników – wyniki (6)

Średnie efekty krańcowe – najgorsze sąsiedztwo według rodzaju produkcji gospodarstwa

Wnioski (1)

- Najbardziej konfliktogenne sąsiedztwo → **Funkcja mieszkaniowa** (*szczególnie w gminach silnie zurbanizowanych*) i **gospodarcza (nierolnicza)** (*szczególnie dla dużych gospodarstw*),
 - podczas gdy obszary rolnicze i objęte ochroną przyrody - generalnie oceniane bardziej pozytywnie.
- Rolnicy prowadzący **produkcję zwierzęcą** → większe napięcia w relacji z funkcją mieszkaniową.
- **Skala prowadzonej działalności** jako kluczowy czynnik generujący konflikty, niezależnie od konkretnego rodzaju sąsiedniego użytkowania ziemi.
- Lokalizacja gospodarstwa rolnego (typ gminy) wpływa na percepcję sąsiedztwa,
 - Funkcja mieszkaniowa i ochronna oceniana relatywnie „gorzej” **na obszarach pod presją urbanizacyjną.**

Wnioski (2)

Planowanie przestrzenne powinno uwzględniać skalę użytkowania ziemi. Należy:

- **Wzmocnić spójne planowanie przestrzenne i strefowanie** – jasno wyznaczać granice między funkcjami rolniczymi i nierolniczymi oraz skutecznie egzekwować zapisy.
- **Stosować strefy buforowe i obszary przejściowe**, aby równoważyć ochronę gruntów rolnych z rozwojem urbanizacji.
- **Budować współpracę i świadomość społeczną** – prowadzić edukację mieszkańców niezwiązanych z rolnictwem o praktykach rolnych oraz mediacje lokalne, wspierane inwestycjami ograniczającymi uciążliwości (np. drogi dojazdowe, bariery akustyczne).

Ograniczenia badania

Nasze badanie opiera się na dużej, reprezentatywnej próbie gospodarstw, jednak:

- obejmuje jedynie uogólnione opinie respondentów na temat typów sąsiedztwa - bez osadzenia ich odpowiedzi w kontekście konkretnych, rzeczywistych sąsiadów,
- koncentruje się wyłącznie na rolnikach i pomija „drugą stronę” → nie analizujemy więc konfliktów dotyczących użytkowania ziemi *per se*.

Prace „w toku”

- Farmers' Perceptions of Conflict-Prone Neighborhoods – Insights From Choice Experiment
- Farm-Related Nuisances in Farmers' Eyes: Ground for Rural Conflicts?

Dziękuję za uwagę

Dominika Milczarek-Andrzejewska (milczarek@wne.uw.edu.pl)

UNIwersYTET
WARSAWski

UNIwersYTET WARSAWski
Wydział Nauk Ekonomicznych